

ARISTIDE BLANK

un neînțeles

Un personaj controversat a fost Aristide Blank, bancher cu notabile gesturi de filotimie și, deopotrivă, un rafinat om de cultură. Ce nu s-a spus despre el? A fost tălmăcit cu laude umflate și a fost acoperit de invective. Prinț al finanțelor și infractor... Potlogar și binefăcător... Aristide însuși s-a socotit un neînțeles. Un "destin de Cassandra"... După absolvirea Facultății de Drept (1904), tânărul devine jurisconsult și se înscrie în barou. La campania militară din Bulgaria și la primul război mondial participă ca ofițer de aviație. De la tatăl său, Mauriciu Blank, Aristide moștenește conducerea unui adevărat imperiu financiar, banca "Marmorosch-Blank" expunându-l, firesc, multor invidii. Bogătașul – intrat între timp în Partidul liberal – cam vorbește în vânt atunci când, în conferințe, studii și broșuri (*Economice*, 1932 ș.a.), formulează propuneri de redresare a economiei românești. Contestat în violente campanii de presă, consilierul economic al regelui Carol al II-lea își caută o compensație în spațiul ficțiunii. Dacă, însă, omul de condei – care debutează în "Foaia populară" (1899), cu poemul în proză *Bătrâna* – nu inspiră judecăți prea clare, primind aprecieri și mai sincere, și mai ipocrite, mecenatul, care face multe acte de caritate, își câștigă dreptul la recunoștința multora. Astfel, stipendiază, în țară și în străinătate, studenți merituosi. În 1920, întemeiază editura "Cultura națională". Mai târziu, instituie premiul "Techirghiol-Eforia", primul laureat fiind Mircea Eliade. Îl sprijină pe doctorul N. Lupu în tipărirea ziarului "Aurora" (1921) și, dintr-un chef de magnat de presă, cumpără publicațiile "Lupta" și "Rampa", fiind la un moment dat și proprietar al ziarelor "Adevărul" și "Dimineața". Membru, din 1930, al Societății autorilor dramatici, va pune la dispoziția lui N. Iorga fonduri pentru înființarea Teatrului Popular. Socotit de G. Călinescu, în "Adevărul literar și artistic" (1932), "un remarcabil dramaturg și mai ales un poet al conștiinței de sine", Aristide Blank face dovada fineții și a culturii sale chiar în expunerile pe teme economice, de care am amintit. Însă aprecierea "divinului

critic", tentat uneori de grațiozități de conjunctură, suferă aici, evident, de excesivitate. Blank e, nici vorbă, un autor dramatic, un dramaturg, dar trebuie cântărit atent cât, în slăbiciunea lui pentru teatru, este snobism și cât, pasiune autentică. Cât, meșteșug abil și cât, vocație.

Drama *L'Assoiffé* (în prima versiune: *Don Juan*?) a avut premiera la Paris, în 1925, Compania Pitoëff asigurându-i o montare la Théâtre des Arts. Versiunea românească, *Însetatul*, deschide volumul *Literare* (1932), care mai include *Ariadna fără fir*, *Vapoare în ceață*, *Satele lui Potemkin*. Într-o țară nedefinită, un ins supradotat, Andrei, îmbătându-se de himere și clocotind de voința de a înfăptui, devine printr-o curioasă evoluție lider al unui partid dictatorial, după ce părăsise forțele de stânga. Abia instalat la putere, eșecul politic al acestui vizionar se și întrezărește. Fapta lui nu va cunoaște gloria ideii. Stăpânit de "beția de a se risipi", de a se jertfi chiar, pentru a dăruii celorlalți bucurie, vizionarul, trist paradox, nu izbutește să se facă înțeles în elanurile lui reformatoare. "Omul de mâine" suportă brutala înfrângere a clipei. Izolat, trădat, lovit de absurde învinuiri, eroul – proiecție vanitos-amară a lui Blank însuși – se decide să ia calea exilului.

S-ar fi putut refugia în iubire? Bărbat plin de farmec, dorit cu ardoare de femeile care roiesc în juru-i, Andrei nu e deloc omul care să accepte captivitatea, înlănțuirea unei relații amoroase. În femeie el nu caută desfătarea, ci – estetizându-și până și intima pomire – frumosul, ca și misterul de care este însetat ("setea marilor mistere"). Numai că un asemenea romantic nesaț e judecat de spiritele obtuze ca un chef donjuanesc de aventură frivolă și nimic din zbuciumul lăuntric al idealistului nu transpare dincolo de înșelătoare aparțințe. Un rengaș teribil al soartei, prefigurând catastrofa. Luat drept un seducător egoist și lipsit de scrupule, Andrei cade ucis de un soț orbit de gelozie și astfel amintirea omului politic de anvergură se va pierde de aici înainte în legenda unui vânător de fuste care și-a primit pedeapsa cuvenită. Încă o înfrângere (ultima, cea supremă...), care face dintr-o viață însuflețită de elanuri

altruiste o farsă. A fost "semănătorul" de nădejdi Andrei un Don Juan?... Legenda, cu bizara ei fatalitate, expropriază adevărul – cum se întâmplă în istorie de atâtea ori. Adevăr și minciună, esență și aparență sunt conceptele de manevră ale unui autor care, contând pe un livresc de salon, pirandellizează, fără a accede la consistența unei parabole. Cu un dialog elegant și oarecum prețios, răsfățându-se în grația, fadă, a mondenității, piesa își are totuși momentele ei de febrilitate, ca și o anume energie în disputa de idei.

Dacă *Steaua* (care nu s-a păstrat) se recomanda a fi o "fantezie dialogată", *La Rhapsodie des dieux* (scrisă probabil tot în deceniul al treilea, dar tipărită abia în 1940) reformulează cu mici artificii ingenioase eposul homeric. E un capriciu în răspăr, mizând pe contrapunctul parodic, o nonșalantă erudiție susținând, cu scripuri de spirit, amalgamul de replici și aluzii. Între incendierea Troiei, pârjol în toiul căruia prinde a susura vesel muzica spumoasă a lui Offenbach, și întoarcerea la Ithaca, periplul lui Ulise, cel hăituit de mânia lui Neptun, se constituie într-o succesiune de episoade în care ispita, voluptățile și primejdiile se tot rotesc. Șirul de aventuri nu satisface, însă, nevoia de certitudini a eroului – un "însetat" și el, ca și Andrei! –, renumit nu doar pentru istețimea lui, dar și pentru curiozitatea-i nepotolită. Neavând încotro, Ulise își acceptă destinul, lăsându-se totuși pradă unui acces de deznădejde care e cât pe ce să-i curme firul vieții – adică al legendei.

Legea morală ce îl călăuzește pe rătăcitorul *polytropos*, pe el ca și pe devotata-i Penelopa, legea, dacă se poate spune astfel, datoriei conjugale presupune fără doar și poate sacrificiul dorinței. Dorință care, de la o vreme, pe cei doi cam începe să-i împungă... Autorul demitizează (sau, dacă vreți, umanizează) cu un surâs subțire povestea, punându-și eroii într-o situație de "infidelitate specială". Sub înfățișări preschimbate, Ulise și Penelopa se întâlnesc fără a se recunoaște și se îndrăgostesc unul de altul cu o pasiune căreia numai gândul că încalcă pactul matrimonial – gând care, de altminteri, îi face destul de nefericiți – nu-i

găduie să se transforme în păcat. Mărturisirea tentației, mărturisire amestecând un sentiment al vinovăției cu exaltarea abia stăpânită, va însemna o ispășire, imprimând totodată un sens nou și un alt impuls vechii afecțiunii care, sub orizontul mitului, îi leagă.

Scenariul, cu tușa lui de ironie, e asezonat cu felurite efecte, care arată că Aristide Blank nu poartă numai masca seriozității. În acorduri grotești e orchestrată o ceartă "homerică" în Olimp, târâm unde Icar se preumblă împreună cu Leonardo da Vinci, iar Venus pare desprinsă dintr-un tablou al lui Velásquez, așa cum juna Primavera coboară parcă de pe o pânză a lui Botticelli. În Infern își îndură supliciul grupul lui Laocoon și tot aici pot fi întâlniți Sisif și Prometeu, dar și Sofocle, Shakespeare, Voltaire, Goethe, Edison. Fie și pentru acest soi de intertextualism, piesei *La Rhapsodie des dieux* nu i se poate nega tenta de modemitate.

Un labirint fără ieșire, înecat în ceață, prin care suflete cuprinse de patimi rătăcesc

amăgite de părelnicia vieții, iată universul pe care ar vrea să-l sugereze tripticul **Labirinte: Ariadna fără fir, Vapoare în ceață**, "tragi-comedie", **Satele lui Potemkin**, dramă psihologică pe o canava istorică (inclusă în 1929, sub pseudonimul Andrei Dănescu, în repertoriul Teatrului Național din București). Titlurile sunt grăitoare, punând în clar combinația, specifică lui Blank, de alegoric și mitologic, într-o construcție în care simbolurile vor fi, iarăși, dirijate potrivit unei strategii de amprentă pirandelliană. Personajele, "suflete zdrobite", orbite de patimă sau măcinate de gelozie, nu găsesc o cale dreaptă, o punte de apropiere sinceră, fără umbre, între unul și celălalt, ele nu comunică, rămânând înlănțuite într-o solitudine ce le oferă doar șansa resemnării. Peste substanța psihologică a pieselor lui Aristide Blank adie, ici și colo, o boare poetică, ferind de ariditate un discurs adesea tentat de teoretizări.

O intenție de complicare a trăirilor sufletești există și în **lăma lui Hangerli**,

piesă istorică de zreală veche (compotul boierilor ș.c.), unde lovitura de teatru de la finele primului act (singurul terminat) introduce o notă de senzational. Fragmentul apărut în *"Viața românească"* (1939) nu era, cu toate astea, lipsit de făgăduieli.

Aristide Blank face figură de dramaturg și atunci când scrie proză. *Dialogul morților* ("Dimineața", 1933) pune față în față, într-o controversă din care umorul nu e absent, pe Napoleon, cinic, belicos și avid de glorie, și pe Henric al IV-lea, cu o ramură de măslin în augusta-i mână, propovăduind pacea, armonia, înfrățirea, lansând profeții senine și — amărui haz de necaz al autorului — propunând soluții politico-economice uimitor de aberante. Deodată, apare în zbor un porumbel, aducând în cioc o radiogramă. Comisia dezarmării convoacă de urgență cele două capete încoronate într-o chestiune de război... Feeria politică a lui Aristide Blank se încheie, care va să zică, într-un acord sarcastic.

Florin Faifer

Sim in memoriam

Ultima stagiune

Generații de actori, regizori, scenografi care se apropie azi de zenitul carierei, dar și începători, dramaturgi și secretari literari s-au aflat, mai devreme sau mai târziu, "pe mâna" pricepută, energică și eficientă a lui Maxim Crișan.

De mai bine de 40 de ani el a visat și făcut numai teatru. A fost întemeietorul Studioului Casandra și poate cel mai longeviv și mai apreciat director al producțiilor de la "Bulandra", ca director artistic și colaborator al lui Liviu Ciulei (1963–1973), sau de la "Nottara" (1974–1998) — aici, 20 de ani alături de Horia Lovinescu. Mari spectacole ale teatrului românesc, printre care celebrul **Revizorul** de la "Bulandra", dar și **Karamazovii** sau **Jocul vieții și al morții...** de la "Nottara", poartă și semnătura lui nevăzută, pentru că a știut ca puțini alții să strunească uriașul mecanism al scenei și al echipei care creează spectacole.

Fie că l-au iubit sau nu, colaboratorii săi, între care nume ilustre ale scenei, gazetari pe care la rândul-i îi respecta, i-au recunoscut calitățile de om de teatru inspirat, cu un fler pe care și-l exersa cu inteligență. Cei care au știut să-i câștige și să-i împărtășească prietenia s-au putut bucura de cunoștințele și experiența sa bogată din multe domenii, de extraordi-

nara lui vocație de a rezolva orice problemă teatrală. Omul fără vârstă care a fost prin excelență Maxim Crișan a pus în slujba teatrului și formidabila sa abilitate de a cultiva relațiile interumane, angajând în fiecare bătălie miza propriului prestigiu. Deși marcat aproape întreaga viață de o infirmitate pe care a depășit-o printr-un comportament demn și optimist, Maxim Crișan avea întotdeauna soluții pentru teatru și viață, pe care le oferea cu generozitate celor din jur. Nimic nu era prea greu pentru el când era vorba de soarta unui spectacol, nici să-i împace pe actori cu regizorul, nici să găsească te miri ce raritate pentru scenă, nici chiar să ajute la însănătoșirea cui trebuia.

În monografia Teatrului "Nottara", în curs de apariție, Maxim Crișan ar fi vrut să poată spune că și-a petrecut aici un sfert de veac. Are să-i mai lipsească, din păcate, o stagiune. Dar și așa, la cei 77 de ani ai săi, era cel mai bun manager de teatru pe care l-am cunoscut.

Doina Papp